

Novak Kilibarda pokazuje osnovnu razliku između opisa u Homera i onih narodnim deseteračkim pesmama. Dok su Homerovi opisi samo prateći elementi, u epskoj deseteračkoj pesmi — koja je znatno kraća i stoga je karakteriše ekonomičnost prema materijalu — opisi su pomoćni elementi, sredstvo za organizaciju sižejnog čvora i karakterizaciju likova. Sve ovo je istraživač pokazao konkretnom analizom funkcije opisa u pesmama *Zenidba Maksima Crnojevića* i *Zenidba kralja Vukašina*. U obe pesme se pojavljuju opis istog ambijenta, koji je različit stoga što mu je prevashodna funkcija u tekstu.

Ogled *Modifikacija žanrovske kompozicije u narodnoj pesmi Kosovka devojka* pravo je malo remek-delo interpretacije teksta.

Pitanje problema epskog pevača i njegove uloge u stvaranju pesme, Kilibarda dotiče u ogledu *Stilsko-jezička sličnost Zenidbe Milića Barjaktara i pjesma starca Milije*. Koristeći metode i rezultate do kojih su došli raniji ispitivači, on, na nekoliko stilsko-jezičkih detalja u pomenutoj pesmi, koji se susreću i u pesmama starca Milije, gradi, dosta suzdržanu hipotezu, o tome da je ovu pesmu Vuku ispevao starac Milija. Tako daljim ispitivačima otvara mogućnost za traganja i potvrđivanje, odnosno pobijanje ove pretpostavke.

O usmenoj književnosti kao baštini na kojoj se rađaju najveća poetska ostvarenja Kilibarda govori u ogledu *Iskazanost Vukove pjesme Udaja sestre Dušanove u Andrićevom romanu Na Drini ćuprija*, čime je pokazano u kojoj meri usmena poezija može biti inspiracija velikom umetniku.

Trećim poglavljem *Istorija i poezija* je na primerima pokazano kako su istorijske činjenice utkane u usmenu književnost. Potrebno je pomenuti ogled *Morački i turski uskoci u narodnim pjesmama* u kojem autor uspostavlja distinkciju između *klasičnih i moračkih* uskoka koji su se borili na strani hrišćana, s jedne strane, i *turskih*, s druge, koji su predstavljali prebegle hrišćane na turske teritorije i borili se protiv svojih saplemenika.

Posmatrana u celini, knjiga Novaka Kilibarde *Legenda i poezija* heterogena je po vrsti pitanja koja postavlja i na koja, ponekad, ne uspeva do kraja da odgovori, zatim po piščevom intinmnom doživljaju interpretiranog teksta. Tamo gde je taj doživljaj dublji, i interpretacija je inspirativnija, te je i analiza uspešija. Tu je autorov stav oplemenjen lepotom kristala usmene reči zaustavljene u menjanju — zauvek zapisane — u jednom trenutku njenog tretiranja, i potaknut njome, progovorio tumačeći je, kao umetnik.

U tekstovima književnoistorijske prirode, kad koristi podatak, Kilibarda je sigurniji, analize su mu značajke i postupne, zaključni stameniji.

Zoja Karanović

U MEĐUVREMENU

O KOV-U MALO DRUGAČIJE

Ovaj članak počemo onako kako obično počinju priče, ili bajke, u kojima je sve lepo i na svom mestu. Da bi to bila lepa priča, ili lepa bajka, treba da potražimo jedno *Ali*.

U Vršču — gradu s toliko i toliko stanovnika, na tom i tom geografskom položaju, koji se prvi put pominje te i te godine, u kojem je rođen (1806. godine) i u kojem je umro (1856. godine) Jovan Sterija Popović, Vrščanin i, za sva vremena, veliki pisac — postoji KOV (Književna opština Vršac) kojim se danas Vrščani, ako se nađu u nekom drugom gradu, ponose, koji ima svoj pečat, objavljen znatan broj knjiga i pripremljen niz novih za štampu.

Postavimo nekoliko otvorenih pitanja:

Pod kakvim uslovima je KOV objavio knjige i druga izdanja koja nose njegov pečat?

Pod kakvim uslovima KOV priprema nova izdanja koja su vrlo zanimljiva u odnosu na našu klišetiranu izdavačku delatnost, i kakve su mogućnosti KOV-a da niz tih izdanja objavi, ponudi čitaocima i Vrščanima?

Kakav je odnos SIZ-a kulture vršačke opštine i Vrščana prema KOV-u?

Ako hoćemo da govorimo u rukavicama, ili, pak, zatvorenih očiju, ili onako kako se govori onima koji prvi put iznose svoj projekt pred SIZ kulture, reći ćemo: sve je to zanimljivo i lepo, možda bi bilo dobro da se ostvari, ali nema dovoljno sredstava ni za podmirenje troškova finansiranja redovnih delatnosti (ove druge su neredovne) — a tako se KOV-u govori od njegovog osnivanja, 1972. godine. Govori se, otprilike: »Ne možemo više od toliko i toliko sredstava da odvojimo za vašu delatnost« — a ta sredstva su izuzetno mala o čemu će biti reči u ovom tekstu.

Ako želimo da govorimo jezikom birokrata, koji često kroje planove kulturne delatnosti, reći ćemo: treba istrajati, biti uporan, umesto da se zahteva ono što se zaslužuje, umesto da se kaže (i ostvari to rečeno) da SIZ za kulturu najveću pažnju treba da posveti onim delatnostima u kulturi koje najviše daju, najviše kreiraju i najneposrednije se uključuju u naše društvene tokove (o čemu treba otvoreno i javno govoriti). A Književna opština Vršac je na tom planu mnogo učinila.

U protekle dve godine objavljeno je dvanaest knjiga — dva romana (*Vršačka davorja* M. Tokina i *Zaharije u Beču* D. Bugarića), sedam pesničkih zbirki (*Kula nad Vrščem* M. Uzelca, *Vršačke evenke* B. Ciplića, *Mati njiva* J. Putnika, *Gvozdeni magarac* R. Popova, *Ludoš* M. Matickog, *Nedeljni ručak* R. Putnika i *Banat* I. Gađanskog), jedan zbornik (*Jednog dana u Mesiću*, dvojezično izdanje poezije vojvodanskih Rumuna) i dva godišnjaka (*Pesnička ulica 75* i *Trg priča 75*).

Štampano je četrdesetak razglednica u okviru Biblioteke *Slobodno lišće*. Na dopisnicama su stihovi o Vršču i Steriji, Sterijini stihovi i crteži vršačkih motiva — panorame »Sterijinog grada«, kako Vrščani vole da ga nazivaju.

Članovi KOV-a održali su više od sedamdeset književnih večeri u Vršču — po školama, fabrikama, u selima vršačke opštine i u drugim gradovima (navedimo neke: Zrenjanin, Pančevo, Novi Sad, Sombor, Novi Bečej, Kikinda, Beograd, Smederevska Palanka). O značaju ove akcije ne treba posebno govoriti.

Štampana je i serija plakata sa stihovima.

Osim toga za štampu je pripremljen niz knjiga i drugih izdanja (pomenimo *Zakarašje*, zapise Dejana Brankova, *Predeo srca*, odabrane pesme Dušana Maluševa, *Pesme Joana Flore* — dvojezično izdanje, *Pesnička ulica 77* i *Trg priča 77*), a u štampi su *Pohvala Jovanu Steriji Popoviću* — zbornik povodom njegove 180-godišnjice rođenja, dva godišnjaka — *Pesnička ulica 76* i *Trg priča 76*, serija razglednica u okviru Biblioteke *Slobodno lišće* od kojih su neke takođe posvećene Sterijinoj godišnjici.

Govoreći o delatnostima KOV-a i društvenoj angažovanosti njegovih članova treba istaći da je njegov cilj okupljanje književnih stvaralaca i čitalaca, rad na konkretnim programima od interesa za sredinu u kojoj KOV deluje: objavljivanje dela iz književnog nasleđa Vršca, pomaganje mladih pisaca iz redova srednjoškolske i radničke omladine, održavanje književnih večeri, propagiranje dobre knjige... Članova KOV-a ima među piscima, radnicima, pravnicima, prosvetnim radnicima, učenicima, studentima, novinarima, likovnim i dramskim umetnicima, inženjerima, ekonomistima i drugima. Svoju aktivnost, pored ostalog, usmerava na saradnju sa drugim kulturnim institucijama u gradu, a bori se protiv zatvorenosti — otvoreno je za svakog ko želi da učestvuje u njegovim raznorodnim aktivnostima.

KOV saraduje s organizacijama udruženog rada: učlanjuje radnike, organizuje književne večeri u radničkim halama, pisci KOV-a saraduju s redakcijama informativnih glasila i biltena u organizacijama udruženog rada (prilozima iz privredne, kulturne i političke prošlosti Vršca), takođe, učestvuju u pripremanju i štampanju knjiga za pojedine organizacije udruženog rada (monografije o istorijatu i razvoju radnog kolektiva).

Članovi KOV-a su osnovali aktiv Saveza komunista, zatim, Dokumentacioni centar KOV-a radi prikupljanja i obrade bibliografske građe o piscima i pripreme dela iz kulturnog nasleđa.

Svake godine u oktobru KOV organizuje posete stranih pisaca. U Vršču su bili Tadeuš Ružević, Edoardo Sangvinetti, Janoš Pilinski, Margareta Aliger, Zoltan Čuka i drugi. Oni su o gradu napisali pesme koje će biti štampane u godišnjacima KOV-a u originalu, i na srpsko-hrvatskom jeziku.

O KOV-u i njegovim izdanjima, tokom protekle dve godine, u našoj štampi pojavilo se više od stotinu tekstova, mahom afirmativnih, u kojima ovoj književnoj opštini ođaje priznanje.

Po svemu sudeći KOV je originalna, jedinstvena vredna organizacija. Ali 1974. godine za redovnu delatnost mu je SIZ za kulturu vršačke opštine dodelio 30.000 dinara — sredstva dovoljna za objavljivanje jedne i po knjige. Veliko ohrabrenje za KOV i njegove članove!

Sledeće godine od SIZ-a za kulturu Vršac dobija 100.000 dinara, mada je Književnoj opštini Vršac potrebno mnogo više sredstava da bi ispunila predviđene planove. Ipak, jedan deo planova je ostvaren.

Opštinski SIZ za kulturu doneo je odluku da se za delatnost KOV-a tokom 1976. godine, izdvoji 100.000 dinara, koliko i prethodne, mada je on svojom plodnom aktivnošću dokazao da zaslužuje veću pažnju. Od ovih 100.000 dinara na račun KOV-a uplaćena je (do trenutka pisanja ovog teksta) samo jedna trećina, jer SIZ za kulturu traži da se prvo objave knjige (kojima su sredstva i namenjena),

a po nedavno donetim zakonima — ne sme se štampati knjiga za koju izdavač nema pokrivanje. U mestu da se KOV, koji je već postigao značajne rezultate, pomaže, biva ubačen u začaran krug. Opet, veliko ohrabrenje za njegove članova!

Vršac ima bogatu kulturnu tradiciju i sve uslove da razvije uspešnu kulturnu delatnost. Građani, za potrebe kulture, izdvajaju znatna novčana sredstva, ali se, ipak, ne poklanja dovoljno pažnje KOV-u jer, zahvaljujući zastareloj mehanizmu (nazovimo ga tako) raspodele sredstava u SIZ-u za kulturu, kulturni dinar se istopi pre nego što dođe do KOV-a. Možda na KOV u SIZ-u za kulturu gledaju kao na amatersku organizaciju, u lošem smislu reči, mada su sve delatnosti Književne opštine Vršac bile na visokom profesionalnom nivou. Znači li to da se više »isplati« biti kulturna ustanova organizovana na dobrim, starim i proverenim, rutinskim principima, umesto originalna, živa, pokretljiva organizacija koja približava kulturu širim slojevima društva i nije zatvorena, nego razbija mistifikovani pojam kulture? Očigledno, način finansiranja kulturnih delatnosti treba menjati, treba nagraditi, one koji su primer na uspešnom radu, one najvrednije, najplodotvornije. Ne treba sredstva rasodeljivati rutinski kao do sada.

Verovatno bi KOV, odnosno organizacija zasnovana na takvim principima i s takvim rezultatima naišla na veću podršku u drugoj sredini koja mladim, darovitim stvaraocima poklanja znatno veću pažnju, nego što to čini u Vršcu SIZ za kulturu gde najbolje prolaze profesionalci koji rade amaterski (Narodno pozorište Sterija) s izuzetkom nekolicine.

Očigledno je da je KOV-u potrebna podrška SIZ-a za kulturu opštine Vršac i Pokrajinskog SIZ-a za kulturu, jer je potpuno i zaslužuje.

D. B.

SASTANAK UDRUŽENJA SOCIOLOGA SAP VOJVODINE

Krajem decembra 1976. godine u Novom Sadu je održan sastanak Udruženja sociologa Vojvodine. Cilj ovog sastanka bio je da se sagleda šta je do sada učinjeno u konstituisanju i delovanju Udruženja i njegovog Upravnog odbora i da se u skladu s društvenim zadacima, potrebama i mogućnostima sociologije u Vojvodini utvrdi program budućeg rada.

Udruženje sociologa Vojvodine spada među novija stručna udruženja Pokrajine — osnovano je februara 1975. godine, kao deo organizovanih socijalističkih snaga u Socijalističkom savezu radnog naroda Vojvodine. Statutom je utvrđeno da je osnovano radi ostvarivanja stručnih i naučnih interesa, a cilj i zadatak su mu da doprinosi razvoju nauke, kao jednom od bitnih pitanja ukupnog razvoja našeg društva, i razvoju socijalističkog samoupravljanja, povezivanju do-

stignuća nauke i marksističke misli s konkretnim istorijskim interesima radničke klase i praktičnim iskustvima, da doprinosi izučavanju i razvoju sociologije na osnovama marksističkog učenja itd.

U periodu od godinu i po dana od osnivačke skupštine, došlo je do organizacionih i drugih priprema neophodnih za rad Udruženja. U ovom periodu Upravni odbor je uspeo da evidentira i okupi veći broj sociologa i drugih stručnih lica koja se bave sociološkim istraživanjem društvenih pojava u Vojvodini. Međutim, ima još sociologa koji zbog neobaveštenosti da je Udruženje osnovano, ili iz drugih razloga, nisu postali njegovi članovi, te ostaje obaveza njihovog okupljanja i organizovanja kako bi Udruženje što potpunije ostvarivalo svoje ciljeve i zadatke.

Istaknuto je da se protekle godine konstituisalo Jugoslovensko udruženje za sociologiju na delegatskim osnovama i da su obavljene druge pripreme potrebne za njegovo osposobljavanje i delovanje na novim principima, u čemu je svoj doprinos dalo i Udruženje sociologa SAP Vojvodine.

Ocenivši da su dosadašnjim pripremama stvoreni bitni preduslovi za rad Udruženja, sociolozi su na ovom sastanku najveću pažnju posvetili programu rada za naredni period. U vrlo plodnoj diskusiji o mogućim područjima angažovanja i tema za raspravu, izneti su značajni, podsticajni predlozi i mišljenja za budući rad Udruženja.

Ovaj sastanak je pokazao da postoji izvestan broj sociologa, naročito u srednjim školama, ali i u organizacijama udruženog rada i drugde, koji je nepovezanost sa svojim stručnim udruženjem doživljavao kao profesionalnu izolovanost, pa i neafirmisanost poziva. Od njih su potekli predlozi za šire i intenzivnije angažovanje Udruženja u rešavanju pitanja vezanih za rad sociologa u određenim oblastima društvenog života i u afirmisanju pojedinih grana sociologije u Vojvodini.

Izraženo je jedinstveno zahtevanje da Udruženje posebnu pažnju posveti pitanjima nastave i nastavnog područja, udžbenicima i drugim pitanjima zna-

čajnim za unapređivanje nastave sociologije u srednjim školama. Takođe je naglašena neophodnost da se Udruženje, kao i njegovi istaknuti pojedinci, više angažuju u procesu donošenja programa nastave sociologije za sve školske stupnjeve i vrste škola u kojima se ovaj predmet izučava. Pri tome je posebno ukazano na problem da nove nastavne programe ne prati izdavanje odgovarajućih udžbenika, naročito u pogledu njihovog kvaliteta. U rešavanju ovih pitanja, kao i sprovođenju reforme obrazovanja i vaspitanja u celini, Udruženje treba da svojom punom doprinosu, smatraju sociolozi. Osim toga, ono treba da organizuje rasprave i na druge načine učestvuje u razvoju socijalističkih samoupravnih odnosa.

Predloženo je, između ostalog, da se organizuje stručni skup posvećen velikanu naše socijalističke misli — Svetozaru Markoviću. Isto tako, usvojeno je da se organizuju rasprave o najnovijim sociološkim studijama i knjigama vojvođanskih i jugoslovenskih autora.

Kritičan po karakteru, s vrlo jasno i precizno iskazanim zahtevima sociologa, ovaj sastanak je pred Udruženje i njegov Upravni odbor postavio vrlo složene i odgovorne zadatke za naredni period. Posle svega što je na ovom sastanku izrečeno, ostalo je uverenje da su sociolozi spremni da daju doprinos u ostvarivanju društvenih zadataka svoga udruženja.

Ovom mladom i društveno značajnom udruženju perspektive su, dakle, otvorene.

Slobodanka Markov

ANKETA O PREVODILAŠTVU U VOJVODINI (I)

O prevodenju s nekim primerima

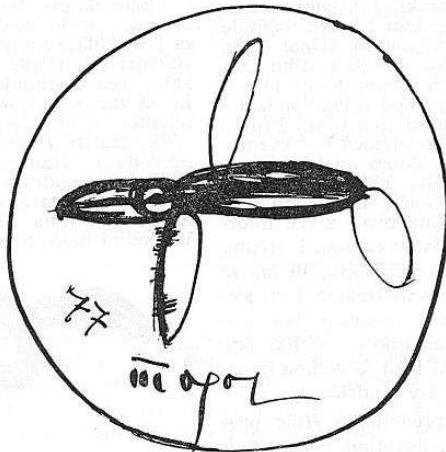
Prevodenje je, nesumnjivo, jedan od najmukotrpnijih i najtežih književnih poslova; čovek treba da se osami za druge, kako je govorio jedan poznati mađarski prevodilac. Ili, kako Jo-

žef Pap kaže u pesmi posvećenoj Karolju Aču, *prevodiocu* i pesniku: »Ako iko, on bar zna / Koliko su osetljive muze«. Jer je prevodilac *iskusio* tuđe muze: »Obuzet omamom / Juri / Tuđe muze«, a svoju »Neprekidno izneverava«. Ovo iskušenje tuđe, i izneveravanje svoje muze, međutim, nije odustajanje od sopstvenog pesničkog posla, već je, naprotiv, jedan od uslova za oplemenjivanje i brušenje sopstvene muze, sopstvene inspiracije. Zato je Jožef Pap vrlo razborito zaokružio pesnički portret Karolja Ača ovim stihovima: Karolj Ač »napeta tela zapeče / I stenu da pomeri / Ako nešto nasluti pod njom / Što još nije krcakao / Svojim bušnim zubima. / Potom se time noćima muči / Dok ga ne osvoji. / Dok ga i njegova muza ne prihvati«. Što znači da u Karolja Ača ne postoji bitna razlika između prevodenja i pisanja poezije, jer on prevodenjem piše i svoju poeziju, istovremeno s osvajanjem tuđe muze on spoznaje i svoju, spoznaje njene moći, poraze... U prevodenju poezije, na jednom izuzetno visokom stepenu poetske koncentracije, prestaju razlike u odnosu tuđega i svojega, što je upravo Karolj Ač pokazao svojom novom knjigom *Enek füstje, füst éneke* (Pesma dima, dim pesme).

Ova je knjiga izbor iz poetskog dela Karolja Ača od 1945. do 1975. godine i donosi naporedne pesme i sopstvene prevode, pokazujući, na taj način, da prevodenje nije samo zadatak koji neko prihvata ili ne prihvata, već je deo sopstvenoga dela, pokazuje kako se prevodenje ne može odvojiti od pisanja poezije. Na primeru ove knjige vidljivo je da se te dve stvari, te dve inspiracije spajaju, čineći celinu koja nije karakteristična samo za poetsko opredeljenje i individualne sklonosti samoga Karolja Ača, već određuje i društvenu potrebu, označava izazov prostora i vremena u kojem živimo. To znači da je ovakav pesnički lik Karolja Ača doveo do prave realizacije ideje o međusobnom poznavanju, o potrebama stvaranja mostova između literature različitih jezika. Naime, način na koji Karolj Ač objavljuje poeziju i svoje prevode realizuje onu bitnu pretpostavku svakog prevodilačkog poduhvata koji bi se mogao opisati ovako: prevodenje omogućava upoznavanje strane literature, pisca koji piše drugim jezikom, ali, istovremeno, omogućava prisustvo te literature u duhu, jezičkim i vrednosnim koordinatama druge literature, omogućava piscu delovanje svojom poetskom rečju u jednom drugom, pomalo uvek drugačijem i uvek specifičnom duhovnom životu druge literature.

I upravo zbog toga je prevodenje tako mukotrpan i težak, ali i izuzetno koristan književni posao.

Drugovanje s tuđim muzama zato nije nimalo romantično. Ono je povezano s čitavim nizom prepreka koje treba savla-

dati u cilju pravog prenošenja misli, emocija, ideja... Navedimo samo nekoliko od ovih teškoća. Uglavnom nije teško pronaći leksičke analogije između dva jezika, *há*z znači *kuća*, to se uglavnom zna, ali se reči ne mogu u pesmama tek na osnovu odgovarajućeg značenja zamenjivati, jer one u pesmi kazuju i, takozvane, sekundarne informacije, one ne samo što znače, već i zvuče; a isto tako znamo da reči svojim značenjem i zvučnošću donose i informacije o svome poreklu, o kulturnom nasleđu i društvenim prilikama čiji je proizvod njihovog značenja, a takođe se uklapaju u sistem vrednosti jedne poezije, održavaju veze sa svim njihovim ranijim upotrebama u poeziji jednog naroda. Toliko samo o teškoćama kad govorimo o prevodenju jedne reči. Lepeza teškoća se širi čim tu istu reč posmatramo u gramatičkoj formi u kojoj se u određenoj pesmi pojavljuje, jer gramatički oblici isto tako imaju svoju istoriju, poreklo, imaju svoje značenje, kako primarno, tako i sekundarno... A reči i gramatički oblici se u pesmi uvek povezuju sa stilistikom, versifikacijom, sa tradicijom sopstvene poezije, sopstvenog poetskog nasleđa.

Suočeni s nizom ovakvih teškoća mnogi govore o tome da je poeziju nemoguće prevesti. Ali, oni koji su strastveni pesnici, nikad ne odustaju suočeni s teškoćama, već pomeraju stene, kako Jožef Pap kaže o Karolju Aču.

Za to pomeranje potrebna je ne samo snaga i odvažnost, ne samo individualna sklonost i sposobnost, čak ne samo znanje i poznavanje tuđeg i sopstvenog jezika, tuđe i sopstvene poetske (i prevodilačke!) tradicije, već je potrebna i stvarna društvena potreba koja se iskazuje na više načina, recimo — stalnim ponavljanjem saznanja da se ne može spoznati sopstvena poezija i literatura, čak ni celina duhovne kulture, bez poznavanja glavnih tokova onih poezija i literatura, koji žive zajedno, u istom vremenu i u istom prostoru. Zbog ove realne društvene potrebe, mislim da časopisi koji izlaze u Vojvodini imaju izuzetno važan zadatak. Oni s prevodenjem literatura naroda i narodnosti realizuju pravo taj istorijski zadatak za jedništva.

Pitanje je, naravno, kako odgovoriti na ovaj društveni izazov, na ovu istorijsku potrebu. Jedan od pravih odgovora je odgovor pesnika i prevodioca Karolja Ača, čija antologija moderne poezije jugoslovenskih naroda *Napjaink éneke* (Pesma naših dana) 1965—1967, u dva toma, nije samo jedan od najznačajnijih prevodilačkih poduhvata, već je ujedno i primer kako se može, s izuzetnim prevodilačkim naporom, prevodenje učiniti stvarilačkim činom, kako se mogu ideje i misli, poetski svetovi i vrednosti drugih pretvoriti u sopstvene ideje i misli, u sopstvene poetske svetove i vrednosti. Istorija savremene mađarske književnosti u Jugoslaviji moraće da ra-

čuna s izuzetnim doprinosom ove antologije razvoju mlade mađarske poezije, jer je uticaj ove antologije stvaran i stvaralački uočljiv.

Drugi oblik odgovora na izazove i potrebe jeste izdavanje takvih knjiga koje daju celovit uvid u poetsko delo nekog pesnika ili pisca. Mislim na takve poduhvate kakvi su oni Save Babića, knjiga poezije Lasla Gala *Ipak* (1974 u izdanju Maticе srpske, knjiga Klamana Fehera *Januarski čilibar* (1974) i knjiga Jožefa Papa *Rane po kritima* (1975), obe u izdanju izdavačkog preduzeća *Bratsvo-jedinstvo*. Zatim, na poduhvate Judite Salgo s knjigom Ištvana Domonkoša *Ja biti* (1969) u izdanju Maticе srpske, zatim s knjigom *Pohvala redu vožnje* Karolja Ača, u izdanju *Pobjede iz Titograda*. Red bi se mogao nastaviti, recimo, s knjigom poezije Dragutina Tadijanovića u prevodu Ferenc Fehera, ali su i ovi primeri dovoljni da se ukaže na to, kako se društvena potreba prevodenja, međusobnog poznavanja, ostvaruje u onim okvirima koje mi najviše poznajemo. Ove knjige, sve redom, prikazuju autore koji zauzimaju izuzetno važna mesta u sopstvenim literaturama, i zbog toga imaju šta da kažu i u okvirima drugih literatura, najpre s onim što je njihovo sopstveno, što je njihova specifičnost. Ovi primeri pokazuju i to kako je moguće prebroditi sve one teškoće koje pred prevodioca stavlja zadatak koji prihvata. A isto tako, dokazuje da društvena potreba za međusobnim poznavanjem postaje stvarnost, postaje zadatak koji se može ispuniti u onim okvirima za koje zasada postoje snage u određenim literaturama.

Casopisi u ovim okvirima mogu delovati isto tako snažno i prodorno. Govoriću o težnjama i opredeljenju *Hida*, čiji sam glavni urednik.

U uređivanju *Hida* nastojimo sprovesti ideju o celovitijem prikazu literatura i pojedinih autora naroda i narodnosti. Prevodenje želimo da povežemo s kritičkim prikazom dela koji se prevodi, ili literatura s čijeg se jezika prikazuju pojedini autori. To nam ne uspeva uvek, ali nam uspeva da na neki način bude mo u toku važnih književnih zbivanja, s jedne strane, stalnim prevodenjem, a s druge, kritičkim prikazom literature. Na primer, januarski *Hid*, istovremeno s dodeljivanjem Ninove nagrade romanu Aleksandra Tišme *Upotreba čoveka*, donosi kritiku Lasla Vegela, o njemu, a već je pripremljen prevod odlomka iz toga romana za martovski broj s beleškom prevodioca i — eventualno — s jednom analizom proze Aleksandra Tišme... Mislimo da na taj način uspevamo svojim čitaocima pružiti sveže informacije, a istovremeno, i vredna književna dela. Takve, ili slične poduhvate pripremamo i za sledeće brojeve časopisa. Na primer, pripremamo ceo oblik, skoro tematski broj, o delima iz zastavštine Ive Andrića.

Ovo opredeljenje *Hida* pruža, možda, dovoljno jasnú sliku o tome koja je osnovna ideja

ovakvoga rada. Težnja je da vrednosti drugih literatura, kroz prevodenje kritičke prikaze sopstvenih kritičara, postanu deo književnog života, da uđu direktno u krvotok naše književnosti. Ovakvim kontinuiranim i smišljenim delovanjem obogaćujemo sebe, omogućujemo bolje poznavanje sopstvenih vrednosti. Znači, prevodenje i redovno kritičko praćenje događaja u književnostima naroda i narodnosti, na ovaj način, postaje stvarni činilac književnog života Mađara u Jugoslaviji i omogućuje širi pogled na savremenu književnu problematiku.

Na kraju bih želeo da ukazem i na jedan veliki nedostatak, kada govorimo o prevodenju i o problemima vezanim za taj književni posao. Na žalost, paralelno s razvojem prevodenja, s ostvarivanjem društvene potrebe međusobnog poznavanja, nismo u dovoljnoj meri, ili čak nikako nismo razvijali i kritiku prevodenja, kritiku prevodilačkog rada. Često smo u situaciji da govorimo o prevedenim knjigama, o njihovim imanentnim vrednostima, a da ništa ne kažemo o trudu prevodioca, o njegovom zaista mukotrpnom radu, o teškoćama s kojima se suočio, o načinima kako je rešio pojedine teškoće i probleme, o njegovim propustima... Kritika prevodenja trebalo bi da bude deo prevodilačkog rada i na tom planu bi, čini mi se, časopisi mogli dosta da učine.

Bányai János

Sistematsko školovanje — najbolje rešenje

Vojvodanske potrebe za prevodiocima uopšte, pa i za književnim prevodiocima, velike su. Književnim prevodenjem s jezika narodnosti na srpskohrvatski, ili sa srpskohrvatskog na jezike narodnosti, bavile su se i bave, uglavnom ličnosti koje su se za ovaj posao opredeljivale pošto su, slučajnim sticajem okolnosti, bile u prilici da uz maternji, dovoljno savladaju i nematernji jezik da mogu prevoditi. Slučajnost je davala prevodioca, a ne smišljena politika školovanja.

Sistematsko školovanje, pak, čini se da je najbolje rešenje za prevodilačke tegobe. Dobri nastavnici (tamo gde su dobri, dakako) već u srednjoj školi umeju da zapaze pismene devojke i mladiće. U njihovim redovima treba tražiti i nalaziti buduće prevodioca. Namenske stipendije, koje će podrazumevati i školovanje u inostranstvu, u sredinama u kojima se bolje no u Vojvodini može naučiti književni

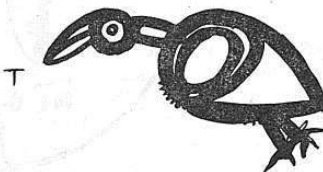
jezik naših narodnosti, mislim da bi donele celishodne rezultate. Čak i kada svi školovani ne bi postali književni prevodioci — a ne treba gajiti iluziju da bi svi to mogli postati — školovani znalci jezika narodnosti, dobri znalci tih jezika, ovoj bi sredini uvek bili od velike koristi. Ispuviše racionalno određivanje namenskih stipendija ne bi bilo dobar saveznik prepremanju budućih prevodilaca: osipanje je neminovno, ma koliko bilo nepoželjno.

Školovanje ovakvih ljudi nije, dakako, brz posao. Treba imati poverenja u sistematičnost ovoga posla i s tim poverenjem čekati rezultate koji mogu uslediti tek posle višegodišnjeg strpljenja. A dok ne bude dovoljno sistematski školovanih znalaca jezika narodnosti i naroda Vojvodine, prevodenje će zavistiti, kao i dosad, uglavnom od sklonosti i dobre volje onih koji se, vođeni gotovo isključivo ličnim opredeljenjem, odlučuju za težak posao prenošenja štiva iz jednog jezičkog medijuma u drugi.

Tek pošto se obezbedi dovoljan broj valjanih prevodioca može se govoriti i o osnivanju nekog centra za razmenu prevoda. Prema ovakvim centrima, inače, pisac ovih redova je u načelu skeptičan. Oni lako postaju centri monopola, lakše postaju klanovske skupine, nego što postaju propagatori svih književnih vrednosti. Iskustvo i praksa rada ovakvih centara, u sredinama u kojima postoje, ne garantuju njihovu demokratskičnost i otvorenost svim vrednostima. Demokratsko otvaranje takvih centara prema svim književnim vrednostima moguće je samo u sredini koja ima dovoljno valjanih prevodilaca, kojima će ći na ruku, s jedne strane, povoljna društvena klima (kakva naša jeste) i, s druge strane, jak pritisak samih prevodilaca da se vredna dela multipliciraju na svim jezicima kojima se u jedno sredini govori.

Nema sumnje da bi takav centar prevodilaštva u Vojvodini, u ovom trenutku već, bio potreban. Ali, isto tako, nema sumnje da bi on bio suočen i s nizom teškoća, od kojih nije najmanja ona u kojoj su naše izdavačke kuće, uopšte — naša književna. Prvevođenje može biti profesionalni posao samo ako se od njega može živeti. A da bi se od njega moglo živeti, treba prevodiocu obezbediti dovoljno rada. Taj rad nijedna izdavačka kuća u Vojvodini, u sadašnjoj situaciji, u sadašnjem teškom položaju dobre knjige, nikome ne može obezbediti. Posle ovakve konstatacije nameće se neophodnost izmene položaja knjige najpre, jer od njenog položaja i plasmana zavisi i statut pisca i status prevodioca. Zato neće biti neumesan zaključak: želimo li prevode i prevodioca — što znači: želimo li stvarno ravnopravan položaj književnog stvaralaštva na svim jezicima — mora se s punom ozbiljnošću brinuti o položaju knjige i njenoj cirkulaciji među vrlo širokim krugovima čitalaca.

Miodrag Kujundžić

SLIKARSTVO ROMANTIZMA

Povodom stopešestogodišnjeg jubileja Matice srpske priređena je antologijska izložba *Srpsko slikarstvo i grafika u doba romantizma*. Tako je ponovo, posle ravno deset godina, još jedan Matičin jubilej bio povod za izvanrednu manifestaciju iz istorije srpskog slikarstva. Tada je, u čast Matičine stogodišnjice, 1927. godine, na izložbi *Dva veka srpskog slikarstva* prvi put izvršena sistematičnija likovnog stvaralaštva sremskih zografa, većih molera i »akademičkih živopisaca« koji su tokom XVIII i XIX veka stvarali na ovom panonskom tlu. Povodom te izložbe objavljena je danas već znamenita knjiga Milana Kašanina i Veljka Petrovića *Srpska umetnost u Vojvodini*.

Zahvaljujući grupi istoričara umetnosti okupljenih oko Galerije Matice srpske, Narodnog muzeja u Beogradu i Odeljenja za istoriju umetnosti Matice srpske, kao i bogatstvu fondova u Novom Sadu i Beogradu, uspešno je prezentovan jedan od najinteresantnijih perioda srpskog slikarstva. Prikazujući epohu romantizma, priredivači se nisu zadovoljili konvencionalnim pristupom temi. Zbog toga ova izložba nije standardna slika romantičarske epohe predstavljena s nekoliko već uobičajenih slika-obrazaca koje se poput lajtmotiva pojavljuju kao ilustracije skoro svih prikaza romantizma u nas. Konceptija izložbe je usmerena na prezentaciju što većeg broja pripadnika ove epohe. Izuzetno je obrađen, a čini se i posebno akcentovan uvodni deo izložbe, reklo bi se studijskog karaktera, koji poput dobro organizovane očigledne nastave posetiocu pruža uvid u predromantičarsko doba, u slikarstvo iz kojeg će se nad ovom ravnicom razbuktnuti užareni oker jakšičevske palete.

Predromantičarski period predstavljen je delima klasicističkih slikara koji će, baveći se slikanjem događaja iz nacionalne prošlosti i portretisanjem značajnijih istorijskih ličnosti, verovatno, i ne sluteći dosegnuti do određenih romantičarskih zanosia i preokupacija (Nikola Aleksić, Konstantin Danil, Dimitrije Avramović, Jovan Isajlović — mlađi, Jovan Klajić, Zivko Petrović, Uroš Knežević i Jovan Popović). Ovi slikari se razvijaju pod neizbežnim uticajem bečke Akademije i njenih vodećih profesora, inače pronazarenski orijentisanih slikara, Kupelvizera i Jozefa Firiha. Međutim, ro-

donačelnik nazarenskog slikarstva Fridrih Overbek je verovatno, svojim zidnim slikarstvom u, za srpske slikare nedostupnim prostorijama grada Rima, ostao van interesovanja naših molera i živopisaca. Osim toga, tek stasalo srpsko građansko društvo još uvek je nespremno da u umetnosti odvoji religiozno od nacionalnog. Zbog toga će, verovatno, za istraživače srpskog slikarstva zauvek ostati tajna da li su »nazareni« u našoj umetnosti klasicisti ili romantičari. Tu dvojbu ćemo najbolje osetiti pred platnima Katarine Ivanović (*Osvajanje Beograda*), Mine Vukomanović-Karadžić (*Devojka s vinovom lišćem, Crnogorski vojvoda*) i na slikama Pavla Simića koji će se svojim delom naći na samoj sredokračici između klasicizma i romantizma. O njegovim koncepcijama *Hadži Đera* i *Hadži Ruvim* i *Ilija Birčanin plaća harač* još je Milan Kašanin napisao da su to naše najranije romantičarski obrađene kompozicije.

Ova izložba nam je otkrila i niz umetničkih dela do sada nepristupačnih široj javnosti. Jedna od njih je i kompozicija *Majska skupština*, jedno od Simićevih remek-dela, koju je Galerija Matice srpske nedavno, putem razmene, dobila od budimpeštanske Narodne galerije. Ovom slikom se potvrđuju ambicije da Srbi stvore pravo istorijsko slikarstvo. Interesantna je i veoma važna pojava do sada nepoznate slike takođe anonimnog Aleksandra Dobrića, čiji je *Miloš Obilić u boju na Kosovu* do sada jedini poznati rad. Kompozicija ove slike je veoma temperamentalno obrađena dramatičnim smenjivanjem tamnih i svetlih partija. Romantičarski koncept slike potkrepljen je i izvanrednim osećajem za boju koja je nanosena kratkim i hitrim potezima četkice.

Najznačajnije figure i nosioci romantičarske epohe svakako su Novak Radonjić, Steva Todorović i Đura Jakšić. U poređenju s njihovim delom, svi autori zastupljeni na ovoj izložbi mogu se smatrati samo pratiocima romantičarskog stila u nas. Međutim, izložba pažljivo gledaocu otkriva izvesne nedoslednosti u sprovođenju romantičarske koncepcije na nekim slikama Novaka Radonjića i Steva Todorovića.

Slikarstvo Novaka Radonjića doneće srpskoj umetnosti čitav niz romantičarski osvetljenih portreta (*Autoportret, Teofan Živković*) i kompozicije koje odišu lirskim osećanjima (*Smrt cara Uroša, Vile krmišu Branaka, Smrt Kraljevića Marka*). Ra-

donjić suvereno vlada crtežom, on je čak ponekad i naglašen, a osećanje za boju često ume da zaustavi na granici vladajućeg ukusa, iza koje tek treba ući u romantizam. Ako se, ipak, prihvati činjenica da je najplodniji period svoga rada posvetio romantičarskim opredeljenjima, onda ga možemo svrstati u nosioce epohe, iako taj period nije duži od dve-tri godine (između povratka s Akademije, 1856, i puta u Italiju, 1858. godine).

Interesovanja Steva Todorovića su mnogobrojna. Veoma obrazovan, aktivno učestvuje u kulturnom i javnom životu svoga doba. Ne zaobilazi doprinos romantizmu daje delima *Manasija, Portret Kornelija Stankovića* i čitavom galerijom romantičarskih portreta kao što su *Major Ilić* i *Pukovnik Gruja Mišković*. Inače, celokupni opus ovog slikara kreće se od bidermajera, preko romantizma do realizma i akademske zrelosti. Ipak, čini se da je u romantičarskim delima Steva Todorović ostvario najbolje rezultate.

Ako bi se u jednoj strožijoj analizi ove izložbe — tj. istorije srpskog slikarstva između mađarske bune, 1848. godine, i Berlinskog kongresa, trideset godina kasnije, što će reći događaja koji su pored političkih posledica imali i bitan uticaj na sve ostale činioce tadašnjeg života, što podrazumeva i slikarstvo toga doba jedini osvedočenici i punokrvni romantičari bio Đura Jakšić. Samo je on imao snage da celokupno svoje delo podredi kolorističkom izrazu, čak i preko mere zapuštajući većinu crtanja. Jakšić temperamentalno i slobodno, čini se čak eruptivno, nanosi boju na platno gradeći izvanrednu dramatičnu suprotstavljanjem tamnog i svetlog. *Devojka s lautom, Devojka u plavom, Ubistvo Karađorđa, Smrt kneza Mihajla, Karaule, Boj Crnogoraca* — svaka od ovih slika nepokolebljivo je romantičarski okarakterisana neponovljivim rešavanjem problema osvetljenja i boje.

Organizatori izložbe su dali dužnu pažnju grafičkom romantizmu, pogotovu što je litografija jedno od veoma bitnih oruđa romantičarskog stila. Međutim, u teskobnom izložbenom prostoru, prilikom postavke, nisu se u potpunosti mogli sagledati listovi Anastasa Jovanovića, Adama Stefanovića i Pavla Čortanovića. Zajednička osobina ovih litografija je obraćanje temama iz sredjovekovne i bliže nacionalne istorije.

Treba istaći da period praveg romantičarskog slikarstva u

Srba traje onoliko koliko i delo Đure Jakšića. Zato neverovatno istinito zvuče reči dr Miodraga Jovanovića, autora teksta u katalogu izložbe, koji kaže: »Romantizam nije stvorio Đuru Jakšića, već je Jakšić označio celo jedno umetničko razdoblje koje bi bez njega sigurno imalo druge oblike. Epoha romantizma u srpskoj umetnosti znači zbog toga isto što i epoha Đure Jakšića«.

Možda će se nekomе posle ove konstatacije učiniti neopravdanim što je na izložbi predstavljeno čak tridesetak autora. Ipak, treba se obratiti punom i pravom naslovu izložbe koji glasi *Srpsko slikarstvo i grafika u doba romantizma*, a to apriori uključuje i slikare drugačijih (klasicističkih, »nazarenskih«, bidermajerskih, pa čak i nekih realističkih opredeljenja.

Možda bi se organizatorima mogla uputiti zamerka u pogledu kvantiteta slika s religioznom tematikom. Tek nekoliko ikona je samo nagovestilo uzbuđenja koje mogu doneti mnogobrojne kompozicije s romantičarskim koncepcijama.

Ova izložba je dala izvanredan uvid u jednu tragičnu generaciju srpskih slikara. Ovu generaciju u njenom poletu nisu sprečili ratovi ili ratne posledice, kao što će se to kasnije desiti generacijama naših slikara. Romantičari su se gasili postupno, nesposobni da udovolje sopstvenim zahtevima. Toj slikarski, ali i ljudski preosetljivoj generaciji pripadali su i Pavle Simić, koji 1848. godine slika tri kompozicije s nagoveštavanjem romantizma, ali koji nikada nije imao snage za romantičarsku palatu; Novak Radonjić u punoj slikarskoj snazi, razočaran, napušta slikarstvo i posvećuje se pisanju; Steva Todorović se interesuje, a istovremeno rasipa snagu u pozorištu, gimnastičkom društvu, na muzičkim turnejama s Kornelijem Stankovićem, a uvek boemski raspoložen Đura Jakšić umire u 46-oj godini... Možda i iz ovih razloga, romantizam u srpskoj umetnosti izgleda nedorečen.

Treba još reći da ova izložba, zajedno s knjigom dr Miodraga Jovanovića *Srpsko slikarstvo u doba romantizma*, koju je nedavno izdala Matica srpska i knjigama koje tek treba da izađu iz štampe, predstavlja nastavak kontinuiranog proćavanja srpske umetnosti devetnaestog veka. Podsetimo se da je šezdesetih godina objavljeno sedam knjiga *Klasicizam u Srba* čime je naučno određen period srpske umetnosti do 1848. godine.

Sava Stepanov

»poljak« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja

uređuju: lazar bojanović, dragi bugarić, milan dunderski, slavko gordić, vićozoslav hronjec, dragan koković i jovan zivlak (glavni i odgovorni urednik) tehnički i likovni urednik cvetan dimovski / tehnički sekretar radmila gikić / članovi izdavačkog saveta: janoš banjai, bosiljka bojanjić, cvetan dimovski, nada dragin, lazar elhart, ksenija maricski gadanski, slavko mišković, julijana palfi, jordan pešić, jožef ric, milan stanić (predsjednik), jovan zivlak i pero zubac / izdaje tribina mladih, novi sad, katolička porta 5. telefon 28-765 / osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine / rukopise slati na adresu: redakcija »poljak«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja preplata 50 dinara, za inostranstvo dvostruko / žiro račun 65700-603-997 kod novosadske banke u novom sadu / lektor zorica stojanović / korektor /simon grabovac / meter miroslav pešić / štampa »prosveta« novi sad, stevana sremca 13. na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.